

Z kroniki naukowej

WIELKOPOLSKA WOBEC WYZWAŃ XXI WIEKU W PRZEDEDNIU INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

W małej auli Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 28 kwietnia 2004 r. odbyła się konferencja pt. *Wielkopolska wobec wyzwań XXI wieku w przededniu integracji z Unią Europejską*. Organizatorem przedsięwzięcia było Centrum Instytut Wielkopolski UAM, od blisko dwóch lat nowy ośrodek badań nad regionem, a patronat objęli rektor Uniwersytetu im. A. Mickiewicza prof. Stanisław Lorenc i marszałek województwa wielkopolskiego Stanisław Mikołajczak.

U źródeł spotkania tkwiło przeświadczenie, że w obliczu mającego nastąpić w dniu 1 maja 2004 r. przystąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej konieczne jest przedstawienie i przedyskutowanie perspektyw, wyzwań i zagrożeń dla regionu wielkopolskiego, związanych z historycznym procesem integracji europejskiej. Za najlepszy sposób zaprezentowania powyższych problemów uznali organizatorzy model dyskusji panelowej, w którym dojdzie do konfrontacji refleksji naukowej z komentarzami znanych praktyków życia gospodarczego i społeczno-kulturalnego oraz opiniami przedstawicieli świata mediów. Temu celowi służył podział konferencji na dwie części. W panelu pierwszym skupiono się na kwestiach dziedzictwa kulturowego i życia społecznego Wielkopolski. Część druga została poświęcona sprawom gospodarczym i zagadnieniom ochrony środowiska przyrodniczego regionu.

Konferencję otworzyli rektor UAM prof. Stanisław Lorenc, który powitał zebranych oraz marszałek województwa wielkopolskiego Stanisław Mikołajczak, wygłaszając słowo wstępne. Następnie głos zabrał przewodniczący rady naukowej Centrum Instytut Wielkopolski prof. UAM Tadeusz Strykiewicz przedstawiając cele naukowe działalności CIW, założenia konferencji oraz jej program i osoby prelegentów.

Po części wstępnej rozpoczął się panel pierwszy pt. *Dziedzictwo i społeczeństwo*. Moderatorem tej sesji była prof. Anna Wolff-Powęska. Jako pierwszy został zaprezentowany referat prof. Witolda Molika – dyrektora CIW i kierownika Zakładu Historii Polski XIX i XX wieku IH UAM, zatytułowany: *Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski*. W swym wystąpieniu przedstawił on dorobek historyczny regionu wielkopolskiego, skupiając się na trzech głównych aspektach. Za pierwszy uznał referent rolę Wielkopolski jako pomostu służącego przekazywaniu dorobku cywilizacyjnego i kulturowego Zachodu na obszar ziem polskich. Drugim były osiągnięcia w budowie społeczeństwa obywatelskiego w Wielkopolsce, a zwłaszcza bogate dziedzictwo działalności społecznej w okresie zaborów i 20-lecia międzywojennego. Trzecim ukazany problemem były tradycje współżycia różnych narodowości na terenie regionu, zwłaszcza społeczności polskiej, niemieckiej i żydowskiej. Za szczególnie godne podkreślenia zostały uznane doświadczenia w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, co wyraziło się w stworzeniu charakterystycznej dla Wielkopolski sieci organizacji społecznych. Niezmiernie ważne jest podkreślenie, że powstanie i rozwój tychże organizacji odbywał się w szczególnej sytuacji braku własnej państwowości podczas zaborów. Stworzona w tym okresie sieć instytucji stawiła Wielkopolskę, aż do 1939 r., na czołowym miejscu wśród innych obszarów ziem polskich. Niestety, jak wskazał autor referatu, polityka władz komunistycznych zmierzająca do likwidacji jakichkolwiek niezależnych organizacji społecznych

doprowadziła do zniszczenia tego dorobku. W swym podsumowaniu W. Molik wskazał na konieczność nawiązania obecnie szczególnie do tego aspektu dziedzictwa kulturowego regionu. Budowa bowiem społeczeństwa obywatelskiego jest elementem niezbędnym w podejmowaniu działań służących rozwojowi Wielkopolski i przyczyniającym się do wzmocnienia jej roli wśród regionów Europy.

Następnie reprezentujący Instytut Socjologii UAM prof. Marek Ziółkowski i dr Krzysztof Podemski przedstawili referat *Czy Wielkopolska jest (społecznie) bliżej Europy*. W trakcie multimedialnego wystąpienia zaprezentowano wyniki licznych badań socjologicznych, prowadzących do interesujących wniosków, odbiegających niekiedy znacznie od stereotypowych wyobrażeń o społeczeństwie wielkopolskim. Za jeden z najważniejszych uznać należy rosnące zróżnicowanie pomiędzy regionem Poznania i okolic a pozostałymi obszarami Wielkopolski. Autorzy zwrócili uwagę, że w społeczeństwie wielkopolskim zachowały się i w dalszym ciągu doceniane są tradycyjne wartości takie, jak: solidność, pracowitość, oszczędność, zdyscyplinowanie społeczne znajdujące wsparcie w tradycyjnej religijności. Wyższy niż na innych obszarach kraju jest również udział w wyborach i zaangażowanie w działalność społeczności lokalnych.

Natomiast pomimo ugruntowanej wysokiej pozycji Poznania jako miasta akademickiego odsetek osób z wyższym wykształceniem w Wielkopolsce jest niższy niż średnia krajowa. Niepokojący jest także utrzymujący się od kilku lat trend, jakim są słabsze wyniki egzaminów gimnazjalnych niż w innych regionach kraju. Również udział w imprezach kulturalnych zwłaszcza tzw. pozadomowych, jak koncerty czy spektakle teatralne jest niższy niż średnia krajowa. Społeczeństwo wielkopolskie wyróżnia się natomiast wyższym niż gdzie indziej poziomem zadowolenia psychicznego, co stawia region na jednym z czołowych miejsc w kraju pod względem poziomu samopoczucia obywateli.

W podsumowaniu M. Ziółkowski zwrócił uwagę, że cechy społeczeństwa Wielkopolski są w dużej mierze cechami charakteryzującymi tradycyjne społeczeństwo epoki przemysłowej i wyzwań związanych z XX w., aniżeli społeczeństwo epoki rozwoju informatycznego i postnowoczesnej struktury społecznej. Obecna struktura społeczna regionu w połączeniu z korzystnym położeniem przestrzennym umożliwia przede wszystkim nadrobienie zapóźnień wobec cywilizacyjnego centrum Europy. Natomiast zdecydowanie gorzej jest przystosowana do rozwoju nowoczesnego społeczeństwa doby informatyczno-informacyjnej oraz podejmowania wyzwań w dziedzinie innowacyjności, umożliwiających wyprzedzanie cywilizacyjne innych regionów europejskich.

Podsumowaniem tej części konferencji były komentarze wygłoszone przez ks. biskupa prof. Marka Jędraszewskiego, senatora ziemi wielkopolskiej dra Włodzimierza Łęckiego oraz redaktor Ninę Nowakowską z Radia Merkury. W wystąpieniu ks. biskupa Jędraszewskiego podkreślony został chrześcijański wymiar tradycji Wielkopolski, jako element tworzenia czynników jednoczących Europę. W komentarzach dwóch ostatnich mówców uznano za zjawisko szczególnie niepokojące narastanie rozpiętości pomiędzy obszarem miasta Poznania i regionem podpoznańskim a resztą regionu. Komentatorzy podkreślali również konieczność zwiększenia roli Poznania jako ośrodka naukowo-akademickiego w dziedzinie rozwoju społeczno-gospodarczego Wielkopolski. N. Nowakowska zaakcentowała potrzebę nawiązania do tradycji organizacji obywatelskich służących rozwojowi naukowemu, która została wspomniana w referacie W. Molika.

Po przerwie rozpoczął się panel drugi konferencji poświęcony problemom gospodarki i środowiska. Moderatorem tej części sesji był Tadeusz Łuczak – prezydent Łoży Laureatów Nagrody Gospodarczej Województwa Wielkopolskiego. Jako pierwszy został zaprezentowany referat prof. Lucyny Wojtasiewicz, dyrektora Centrum Badań Regionalnych Akademii Ekonomicznej w Poznaniu zatytułowany *Konkurencyjność gospodarki Wielkopolski w świetle wyzwań XXI wieku*. W części wstępnej referentka w sposób skrótowy przedstawiła problematykę pojęć z zakresu konkurencyjności, odnosząc to następnie do sytuacji Wielkopolski.

Za korzystne uznała położenie przestrzenne regionu, umożliwiające rolę pomostu pomiędzy Zachodem i Wschodem. Dodatkowo przedstawia się też poziom rozwoju i jakość działalności przemysłowo-usługowej. Dość dobrze wygląda stan środowiska naturalnego. Atutem Wielkopolski jest tradycyj-

nie dobra opinia o pracowitości i umiejętnościach zawodowych mieszkańców. Wysokie jest zaangażowanie inwestycyjne samorządów terytorialnych. Region nie jest również obciążony gałęziami przemysłu uznawanymi za przestarzałe.

Autorka referatu zwróciła jednak uwagę na liczne pasywa. Przede wszystkim relatywnie wysoki poziom gospodarczy województwa wielkopolskiego w konfrontacji z najbardziej rozwiniętymi obszarami Unii Europejskiej budzi już mniej optymistyczne oceny. Wprawdzie stan gospodarki i usług regionu sytuuje go w obszarach dobrze rozwiniętej średnio zaawansowanej technologii, lecz zarazem Wielkopolska nie wykazuje zbytniego rozwoju w szczególnie nowoczesnych technologiach i usługach kluczowych dla dzisiejszej gospodarki. Znaczącym problemem jest brak zwartości gospodarczej regionu, co spowodowane jest przede wszystkim niedostatecznym rozwojem sieci komunikacyjnych. Wpływa to na powstawanie niekorzystnych różnic w stopniu rozwoju poszczególnych obszarów Wielkopolski, zwłaszcza wspomnianego już we wcześniejszym referacie M. Ziółkowskiego i K. Podemskiego, rozżewiu między okręgiem poznańskim i innymi. Również stan środowiska naturalnego i stopień jego ochrony może budzić obawy.

W podsumowaniu wystąpienia L. Wojtasiewicz ponownie zwróciła uwagę na fakt, że dość dobra sytuacja gospodarcza Wielkopolski na tle całego kraju nie powinna prowadzić do stanu samozadowolenia. Aktywna likwidacja licznych pasywów powinna być celem działań całej społeczności wielkopolskiej, a zwłaszcza administracji wszystkich szczebli, środowisk gospodarczych i naukowych.

Ostatnim referatem naukowym było wystąpienie prof. Lubomiry Burchardt kierownika Zakładu Hydrobiologii UAM *Środowisko przyrodnicze Wielkopolski na tle jego wieloletniego funkcjonowania*. W swym wystąpieniu referentka zaprezentowała problematykę ogólną rozwoju ochrony środowiska zwłaszcza w kontekście przekształceń przestrzennych. Za szczególnie godne uwagi uznała problemy związane z wieloletnim zjawiskiem narastania deficytu wodnego w środowisku przyrodniczym Wielkopolski oraz związane z rozwojem ciągów komunikacyjnych i rozwoju przestrzennego aglomeracji, ingerencje w środowisko naturalne. Znaczna ich część jest dokonywana bez przemyślenia skutków tego typu działalności. L. Burchardt podkreśliła także rosnące niebezpieczeństwo przemian w środowisku naturalnym regionu, związane z procesem inwazji obcych gatunków przyrodniczych przemieszczających się wraz z rozwojem ciągów komunikacyjnych. W zakończeniu wystąpienia wskazała na konieczność zwiększenia badań naukowych nad ochroną środowiska i większego niż dotąd uwzględniania opinii środowisk naukowych w planowaniu rozwoju przestrzennego województwa.

Komentarze do wystąpień przedstawili: dyrektor Departamentu Rozwoju Regionalnego w Urzędzie Marszałkowskim Wojciech Jankowiak, dyrektor Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska Hanna Grunt oraz specjalizujący się w problematyce gospodarczej i ochrony środowiska dr Marek Fiedorow z redakcji „Głosu Wielkopolskiego”. W swym komentarzu W. Jankowiak odniósł się do wpływu rozwiązań prawnych Unii Europejskiej na poziom inwestycji. Wskazał, że europejskie regulacje prawne wpłyną na typ i charakter inwestycji zagranicznych, jakie będą lokowane w Wielkopolsce. Szczególnie silnie podkreślił, że problemem jest lokowanie na terenie Wielkopolski inwestycji związanych z wprowadzeniem innowacyjnych technologii, które dotąd nie pojawiły się na obszarze regionu. Jest to związane ze słabą, w dalszym ciągu, współpracą środowisk gospodarczych z ośrodkami naukowymi. Mówca wskazał także na możliwości, ale i ograniczenia związane z wykorzystaniem funduszy strukturalnych przeznaczonych na rozwój ze środków europejskich.

Z kolei w swym wystąpieniu H. Grunt poruszyła problem ochrony środowiska i wpływu wymagań z tym związanych na rozwój gospodarczy. Do szczególnie pilnych problemów związanych z tą dziedziną zaliczyła problem gospodarki odpadami komunalnymi, a zwłaszcza wprowadzenia całościowej kanalizacji wsi. Jako przykład problemów podała, że w dalszym ciągu 70% wsi wielkopolskich nie zostało objętych całościową kanalizacją umożliwiającą prowadzenie zgodnej z normami ochrony środowiska gospodarki odpadami. Za równie ważny problem uznała także kwestię uregulowania prawnego emisji zanieczyszczeń przez odbiorców indywidualnych. Są oni bowiem obecnie jednym z głównych emiterów

zanieczyszczeń, w przeciwieństwie do zakładów przemysłowych, które poczyniły liczne inwestycje w ochronę środowiska. Z kolei M. Fiedorow wskazał na niebezpieczeństwo związane z przedsięwzięciami, które miałyby doprowadzić do rozluźnienia norm prawnych związanych z ochroną środowiska. Przytoczył przykłady na niefrasobliwą często politykę inwestycyjną samorządów, które kierując się doraźnym i partykularnym interesem polityczno-gospodarczym, dopuszczają do inwestycji groźnych dla środowiska, nie zwracając uwagi na długookresowe efekty swych działań. W komentarzu M. Fiedorowa pojawił się problem przeznaczania odpowiednich nakładów finansowych na rozwój inwestycji związanych z ochroną środowiska. Ze stanowiskiem redaktora polemizował senator W. Łęcki. Wymienił on ilość środków przeznaczonych na ochronę środowiska i stopniową poprawę sytuacji w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Wskazał, że niewłaściwe jest rozpatrywanie problemów ochrony środowiska w oderwaniu od uwarunkowań, w jakich przychodzi działać przedstawicielom społeczności lokalnych.

W dyskusji, jaka następnie się wywiązała, szczególnie dramatycznie, zabrzmiało wystąpienie Aleksandra Gregorowicza, specjalisty ds. planowania przestrzennego, który wskazał na fatalny stan realizacji przez samorządy planów rozwoju przestrzennego. Zdaniem mówcy wynika to nie tyle z niedoskonałości rozwiązań prawnych, co z dramatycznego kontrastu pomiędzy możliwościami samorządów w dziedzinie inwestycji a poziomem świadomości i umiejętnościami przedstawicieli społeczności lokalnych. Efektem tego zderzenia jest podejmowanie przypadkowych i doraźnych przekształceń w dziedzinie rozwoju przestrzennego, które ujemnie odbijają się na procesie rozwoju ośrodków i aglomeracji miejskich, wywołują zgubny wpływ na rozwój środowiska naturalnego oraz możliwość rozwoju inwestycji gospodarczych.

Jako niezmiernie ważny problem podniesiony w dyskusji należy odnotować wskazany przez L. Burchardt fakt niewykorzystywania potencjału uczelni poznańskich. Zwróciła uwagę, że środowiska samorządowe i gospodarcze województwa nie zatrudniają absolwentów kierunków ochrony środowiska i gospodarki zasobami wodnymi. Studenci ci, najczęściej, po zakończeniu nauki emigrują za granicę, gdzie znajdują o wiele większe możliwości pracy w zawodzie.

Po zakończeniu dyskusji konferencję podsumował prof. Andrzej Sakson. Zwrócił przede wszystkim uwagę, iż w wykorzystaniu szans związanych z integracją europejską ważną rolę odgrywać mogą tradycyjne cechy regionu i jego mieszkańców. Należy jednak pamiętać, że aby móc w pełni zrealizować pojawiające się szanse, trzeba dążyć do bezustannego rozwoju i pogłębiania możliwości pozytywnych oraz eliminowania negatywnych. Jak bowiem wskazuje doświadczenie historyczne jest to jedyna droga rozwoju państw i narodów. Jako konkretne przykłady dalszych badań naukowych wynikających z przebiegu konferencji wskazał A. Sakson następujące zagadnienia: analizę poziomu nauczania w szkołach ponadpodstawowych Wielkopolski, a zwłaszcza znalezienie przyczyn słabych wyników egzaminów zewnętrznych. Związane jest z tym pytanie o kondycję i miejsce środowiska naukowego regionu w dalszym rozwoju województwa. Jako drugi kierunek badań mówca wskazał przeprowadzenie analizy zróżnicowania subregionalnego Wielkopolski. Związana jest z tym próba znalezienia sposobów na zapobieżenie dalszemu pogłębianiu się różnic pomiędzy poszczególnymi obszarami regionu. Jako ostatni problem badawczy na najbliższą przyszłość zostało postawione pytanie czy rzeczywiście rozwój Poznania i okręgu podpoznańskiego odbywa się kosztem wysysania sił i środków z innych okręgów Wielkopolski, na co wskazywano w dyskusji.

Zamykając konferencję A. Sakson wyraził podziękowanie osobom, które objęły patronat nad nią oraz referentom i uczestnikom. Szczególne słowa podziękowania skierował pod adresem dyrekcji i członków Centrum Instytut Wielkopolski za pomysł i zorganizowanie sympozjum. Wyrzucił także przekonanie, że rozszerzone wersje referatów zaprezentowanych na konferencji zostaną jeszcze w 2004 r. wydane w postaci osobnej publikacji książkowej.

Rafał Lysoni